

באר ישעקב

גליון מ"ד

פרשת כי תצא תשפ"ג

שיעורי הגאון הגדול מוה"ר רבי יעקב גרינוואלד שליט"א
רב בית המדרש הדייני בעלזא "זכרון רפאל" בני ברק וחבר הכיר"צ דקהל מחזיקי הדת באר"י

חידוש האבני מלואים בהיתר גויה אשת איש בשביה והמסתעף לענין איסור לפני עורר

מחלוקת ראשונים אם יש איסור אשת איש בבא על הגויה ✦ הטעם שהוצרכה תורה להתיר אשת איש בדין יפת תואר ✦ חידוש האבני מלואים שכוונת התורה שאין בזה לפני עורר ✦ לאמונת שמואל לא שייך לפני עורר בדבר שהוא עצמו אינו מוזהר ✦ ראיות החולקים על האמונת שמואל ✦ יישוב האחרונים שבמכשיל בידים בגוף האיסור עובר גם כשאינו מוזהר ✦ ביאור כוונת האבני מלואים להנ"ל ✦ לפני עורר במכשיל גוי בעצה רעה ובאיסור ✦ ביאור נוסף בכוונת האבני מלואים להנ"ל ✦ איסור ספיה כשהוא עצמו אינו מוזהר ✦ חילוק בין לפני עורר לספיה בזה

משמע מלשונו שסובר שאין אישות לגוי כלל. וכן מפורש ברשב"א (קידושין כא.), שאין אישות לגוי כלל, ואפילו איסור עשה אין בזה. ולדעתם לא נאמר ודבק באשתו אלא לבני נח ולא לישראל.

הטעם שהוצרכה תורה להתיר אשת איש בדין יפת תואר

ויש לעיין לפי דעת הרמב"ם והרשב"א שאין איסור אשת איש כלל מן התורה למי שבא על הגויה, אם כן מדוע הוצרכה התורה

כא, יא) - אפילו אשת איש, הרי מוכח שרק בשעת מלחמה התירה תורה, אבל סתם אשת גוי אסורה. ובקידושין שם (ד"ה אשת) כתבו התוספות שיש בזה איסור עשה, מהכתוב ודבק באשתו (בראשית ב, כד) ולא באשת חבירו, וכמו שאמרנו בסנהדרין (נח): איסור זה לגבי בן נח הבא על אשת חבירו.

אולם הרמב"ם (הל' מלכים פ"ח ה"ג) כתב: 'אין אשת יפת תואר מותרת אלא בשעת השביה, בין בתולה בין אשת איש, שאין אישות לגוי'.

מחלוקת ראשונים אם יש איסור אשת איש בבא על הגויה

דעת התוספות בסנהדרין (נב: ד"ה פרט לאשת אחרים), שאף על פי שאין חיוב מיתה ואזהרה למי שבא על אשת גוי, כמבואר בגמרא שם 'ואיש אשר ינאף את אשת רעהו (ויקרא כ, י) פרט לאשת אחרים', מכל מקום יש בזה איסור. והוכיחו כן מזה שהוצרך הכתוב להתיר אשת יפת תואר, ואמרנו בקידושין (כא): 'אשת (דברים

<<<

פנינים

בל תאחר בנודר בשביל חבירו

שגם בשמחה אין אשה חייבת, אלא שהחיוב מוטל על הבעל לשמחה, ואם כן לפי זה ודאי אין האשה עוברת בבל תאחר.

והנה הרמב"ם (הל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"ד) כתב שאחד האיש ואחד האשה עוברים בבל תאחר. ותמחוהו עליו המפרשים (ראה כסף משנה; לחם משנה שם) מדוע פסק שלא כאב"י. **והשאגת אריה** (ס"ו טו; טורי אבן ראש השנה אבני מילואים י) כתב לבאר מקור דברי הרמב"ם, שבגדרים (ד: ה) הקשו בגמרא 'הרי חטאת יולדת דלא אתיא לכפרה ועובר עליו משום בל תאחר', ומוכח שאשה עוברת בבל תאחר, שהרי קרבן יולדת קרבן נשים הוא.

אולם בקונטרס אחרון על השאגת אריה שם (אות כו) כתב לדחות ראייה זו, שאפשר שמה שאמרנו שבחטאת יולדת יש בל תאחר, היינו על הבעל ולא על האשה, שהרי הבעל מביא קרבנות חובה של אשתו כמבואר בגמרא (לה:), אבל אשה אפשר שלעולם אינה עוברת בבל תאחר. וכתב שם בדעת השאגת אריה שלא דחה כן, וסובר שמה שחייב הבעל להביא קרבן אשתו היינו מדרבנן מתנאי כתובה, אבל בבל תאחר דאורייתא אינו עובר שכן הוא לא נדר. וכן כתב החתם סופר (גדרים ד: ה) מדעת עצמו, עיין שם.

אך הטורי אבן (באבני מילואים שם) דחה ראייה הנ"ל בדרך אחרת, שלפי מה שנתבאר שהאומר הרי עלי לפטור את פלוני מחובתו עובר הנודר בבל תאחר, אם כן שייך כן גם בקרבן יולדת, באיש שאמר הרי עלי לפטור את יולדת פלונית מחטאתה, שעובר בבל תאחר אם עברו שלש רגלים ולא הביא, שאף שהאשה אינה עוברת בבל תאחר, מכל מקום הנודר שהוא חייב בעלייה לרגל עובר בבל תאחר. וגם מדבריו משמע שאין הבעל עובר בבל תאחר על קרבנות חובה של אשתו, שלא העמיד בבעל שחייב מדינא להביא קרבנות אשתו, אלא במי שנדר בפירוש להתחייב בקרבן שלה.

ועל עצם קושיית הטורי אבן איך שייך לומר בקרבנות חובה 'אמר ולא אפריש', עיין מה שכתב **השפת אמת** (שם) ליישב באופן אחר. ועיין עוד **במנחת חינוך** (מצוה תקעה אות א).

בראש השנה (ו:) הקשו בגמרא, מדוע יש שני כתובים לאיסור בל תאחר, שנאמר (דברים כג, כב) 'לא תאחר לשלמו', ואחר כך נאמר עוד (שם, כד) 'מוצא שפתך תשמור', וגם 'תשמור' הוא לאו. ותירצו, 'חד דאמר ולא אפריש, וחד אפריש ולא אקריב'. וצריכא, דאי אשמעינן אמר ולא אפריש משום דלא קיימיה לדיבוריה, אבל אפריש ולא אקריב אימא כל היכא דאיתא ב' גזא דרחמנא איתא, צריכא. ואי אשמעינן אפריש ולא אקריב דקא משהי ליה גביה, אבל אמר ולא אפריש אימא דיבורא לא כלום הוא, צריכא'.

והקשה בטורי אבן (שם), איך אמרו שאם היה רק פסוק אחד היינו אומרים שרק באפריש ולא אקריב עובר משום בל תאחר, ולא באמר ולא אפריש משום שדיבורא לא כלום הוא, והרי הכתוב מדבר גם מקרבנות חובה, כמפורט שם בברייתא 'חטאות ואשמות', ובהם לא שייך לומר דיבורא לא כלום הוא, שכן אין חיובם בא על ידי דיבורו, ומדוע הוצרכו לשני פסוקים בדבר שבחובה.

וכתב לתרץ, שגם בקרבנות חובה שייך 'אמר ולא אפריש' שמתחייב רק על דיבורו, והוא באמר הרי עלי חטאת ואשם לפטור את פלוני מחטאת ואשם שהוא חייב, שבאופן זה חל הנדר כפי שמוכיח שם בראיות, וממילא שייך בזה אמר ולא אפריש, והוא אמינא שדיבורו לאו כלום הוא ולא יעבור בבל תאחר, לכן צריך שני פסוקים לרבות גם אמר ולא אפריש.

מבואר מדברי הטורי אבן אלו, שהנודר ומחייב עצמו בקרבנות של חבירו יש איסור בל תאחר על הנודר. ובספר **דעת קדושים** (לבעל ושם הכהן, בדרשות זכר צדיק שנדפסו בסוף הספר, בדין בל תאחר) נסתפק בזה, בנודר לפטור את חבירו מקרבן שהוא חייב, אם עובר הנודר בבל תאחר או המתכפר, וגם הוא מוכיח בראיות מן הש"ס שהנודר עובר. עיין שם שהאריך בזה.

וכענין זה מצאנו לגבי בעל שחייב להביא קרבנות אשתו, שיש שכתבו שעובר על זה בבל תאחר. שבגמרא (ראש השנה ו:) נסתפקו אם אשה עוברת בבל תאחר, שאף שאינה מחויבת בראיה, מכל מקום יתכן שמאחר שחייבת בשמחה חייבת לעלות לירושלים לאכול בשר שלמים ושייכת בשלש רגלים. ודעת אב"י שם

לרבות היתר יפת תואר אף באשת איש, והרי אין אישות לגוי כלל ואין כלל איסור אשת איש בנכרית לישראל.

והנה בסנהדרין (טז) איתא 'ליכא מידעם דלבן נח אסור ולישראל שרי', והקשו מאשת יפת תואר שהותרה רק לישראל, ותירצו 'שאני התם דלאו בני כיבוש ניהו'. והקשה בחידושי הר"ן (שם נז) שמצינו דבר המותר לישראל ואסור לגוי, שאשת איש גויה מותרת לישראל ואסורה לגוי, וכתב 'אלא דבהא איכא למימר, דאשת הכותי אף על גב דפטריה רחמנא ממיתה, אפשר דאיכא איסורא דאורייתא'. מעתה יש לעיין לדעת הרמב"ם והרשב"א שאין איסור תורה כלל על אשת איש גויה, נמצא שאסורה לגוי ומותרת לישראל. עיין שם מה שכתב בזה.

וכן הקשה **השער המלך** (הל' איסורי ביאה פ"ב ה"ב) על שיטת הרמב"ם. והוסיף, שאין לומר שנחשב ששייך איסור זה בישראל שכן שייך איסור זה באשת איש ישראלית, שהרי גם מאשת יפת תואר הקשו בגמרא, וגם אשת יפת תואר לא הותרה אלא גויה ולא ישראלית.

חידוש האבני מלואים שכוונת התורה שאין בזה לפני עיור

באבני מלואים (ס"ל טז ס"ק א) כתב לחדש כדי ליישב את שיטת הרמב"ם, שלעולם גם הישראל אסור באיסור אשת איש גויה, אבל לא מצד איסור אשת איש שיש על בן נח, אלא מצד לפני עיור לא תתן מכשול, והיינו כפי שאמרו (פסחים כב) מנין שלא יושיט אבר מן החי לבני נח, תלמוד לומר (ויקרא יט, יד) לפני עיור לא תתן מכשול, הרי שיש איסור לפני עיור גם במכשיל את הגוי בעבירה האסורה לו, ואם כן הבא על אשת איש גויה, אף שהוא עצמו אינו מזהר עליה משום ש'ודבק באשתו' לא נאמר לישראל, מכל מקום מאחר שהיא מזהרת בישראל כמו בבן נח, אם כן ישראל הבא עליה ומכשילה עובר בלפני עיור, ולכן אינו בכלל דבר שמותר לישראל ואסור לגוי, 'כיון דלישראל אסור משום לפני עיור, ומשום איסורא דספי ליה לגויה'.

לפי זה מיישב האבני מלואים מה שאמרו לענין יפת תואר אשת אפילו אשת איש, שלכאורה קשה כנ"ל מה נפקא מינה באשת איש, מאחר שלישראל לא שייך עשה זה של ודבק באשתו. אך להנ"ל מובן, שמאחר שלגויה יש איסור, אסור גם לישראל הבא עליה משום לפני עיור, ומשום כך צריך ריבוי מיוחד אשת אפילו אשת איש, שבשבויה הקילה תורה בזה^א.

א) ומשמע מדבריו, שאין הכוונה שהתורה הקילה בזה והפקיעה את האיסור מן הגויה במקום שנשבת במלחמה על ידי ישראל, אלא שהפקיעו מן הישראל את איסור הלפני עיור, שאינו עובר על לפני עיור באופן זה, אף שבאמת מכשילה באיסור.

ב) ואין נראה לומר שכאן שייך לפני עיור גם לדעת האמונת שמואל, מאחר שגם הוא מזהר מלבוא עליה מצד איסור ולא תתחתן בה, ואף שאינו מזהר מחמת האיסור שהיא מזהרת, שהיא מזהרת מחמת אשת איש והוא מצד לא תתחתן, אף על פי כן שייך גם בזה לפני עיור. שלא מסתבר שהאמונת שמואל מודה באופן כזה שהמכשיל עובר על איסור אחר מהנכשל, שפשטות כוונת האמונת שמואל

לאמונת שמואל לא שייך לפני עיור ברבר שהוא עצמו אינו מזהר

אולם יש לעיין לפי היסוד הידוע שכתב בשו"ת **אמונת שמואל** (ס"ד), שאיסור לפני עיור שייך רק באיסור השייך גם אצל המכשיל עצמו, אבל בדבר שהוא עצמו לא הצטווה אינו מצווה שלא להכשיל בו אחרים.

האמונת שמואל מיישב בזה את דברי **הטור** (יו"ד ס"ז ס"ב) שכתב שאבר מן החי אסור רק בבעלי חיים טהורים, ונתקשו **הבית יוסף** ו**הב"ח** (שם) בכוונתו, מה נפקא מינה יש בכך שאין איסור אבר מן החי בטמאים, הרי בין כך אסורים באכילה משום טמא. ואין לומר שכוונתו לבני נח, שלבני נח אסור אבר מן החי אף בבעלי חיים טמאים. ולהנ"ל מובן, שכוונת הטור לומר שלישראל אין איסור אבר מן החי בטמאים, ולכך אף כשמושיט לגוי אין בזה איסור לפני עיור, שאף שהבן נח מזהר על אבר מן החי אף בטמאים, מכל מקום לא שייך איסור לפני עיור אלא בדבר שהמכשיל עצמו מזהר. וראה בפרי **חדש** (שם) שדוחה את דברי האמונת שמואל.

מעתה יש לעיין במה שכתב האבני מלואים כאן שיש איסור באשת איש גויה משום לפני עיור אף שאין איסור תורה לישראל מצד אשת איש גויה, ומוכח אפוא לפי דבריו שיש איסור לפני עיור אף בדבר שהוא עצמו אינו מזהר עליו. ולכאורה נראה שחולק על האמונת שמואל בזה^ב.

ראיות החולקים על האמונת שמואל

אמנם, הנה בעצם דברי האמונת שמואל הקשה הפרי מגדים בספרו **גינת ורדים** (כלל מג) ובספרו **תיבת גמא** (וירא אות א) מדברי **התוספות** בבא מציעא (י' ד"ה דאמר) שכתבו שישראל שקידש אשה גרושה עבור כהן עובר על לפני עיור, הרי מוכח שאף שהישראל עצמו אינו מזהר על הגרושה, מכל מקום כשמכשיל את הכהן עובר על לפני עיור.

עוד הקשה הפרי מגדים בספרו **שושנת העמקים** (כלל י) על האמונת שמואל מדברי **התוספות** חגיגה (יג ד"ה אין), שהקשו על מה שאמרו שם שאין מוסרין דברי תורה לנכרי שנאמר (תהלים קמז, יט) מגיד דבריו ליעקב וגו', תיפוק ליה שעובד כוכבים העוסק בתורה חייב מיתה כמבואר בסנהדרין (טז), ואם כן המלמדו עובר על לפני עיור לא תתן מכשול, עיין שם. על כל פנים מוכח שאף שהישראל אינו בכלל האיסור של הגוי ללמוד תורה, ואדרבה הרי מצווה הוא ללמוד תורה, מכל מקום רצו התוספות לאסור ללמד את הגוי משום לפני

עיור, ומוכח שיש איסור לפני עיור גם על דבר שאינו מזהר בו בעצמו.

יישוב האחרונים שבמכשיל בידים בגוף האיסור עובר גם כשאינו מזהר

כדי להציל את האמונת שמואל מקושיות אלו כתבו כמה **אחרונים** (שו"ת בני חיים, בהגהות לטור יו"ד ס"ל ס"ב, מובא בשושנת העמקים שם, ובהגהות יד אברהם לטור"ע שם; בית הלוי ח"א ס"ל יג; שדי חמד מערכת ו כלל כו אות טו) לחדש, שאף האמונת שמואל לא חידש אלא באופן שרק מקרב את האיסור, כגון מושיט כוס יין לנזיר או אבר מן החי בן נח, שבשעת ההושטה עדיין אין הלה עובר על האיסור, דווקא בזה דעת האמונת שמואל שכל שאינו מזהר על האיסור אינו עובר על לפני עיור, אבל באופן שמכשילו בידים בגוף האיסור, וכגון שמאכילו ממש, בזה יש לומר שאף אם הוא עצמו אינו מזהר על האיסור מכל מקום עובר על לפני עיור^ג. ובזה מיושב, שבמקדש גרושה לכהן וכן במלמד תורה לגוי, הרי הוא מכשילם בידים וכמו שמאכילם, ואין זו רק הושטה, ולכן עובר בזה משום לפני עיור אף שהוא עצמו אינו מזהר בכך.

ביאור כוונת האבני מלואים להנ"ל

לאור הדברים האמורים שוב אין צריך לומר כנ"ל שהאבני מלואים חולק על האמונת שמואל, שהרי בנידון שלפנינו שבא על גויה אשת איש, אף שהוא אינו מזהר על אשת איש גויה, מכל מקום הרי הוא מכשילה בידים באיסור אשת איש, ולכן עובר על לפני עיור גם לפי האמונת שמואל.

לפי האמור מתיישב כמין חומר לשון האבני מלואים הנ"ל שכתב: 'כיון דלישראל אסור משום לפני עיור, ומשום איסורא דספי ליה לגויה'. ולכאורה דבריו נראים כשפת יתר, ומה רצה להוסיף בתיבות 'ומשום איסורא דספי ליה לגויה', הרי כבר כתב שיש בזה משום לפני עיור. אך להנ"ל יומתק, שהאבני מלואים מבאר איך שייך כאן לפני עיור, שלכאורה הרי הישראל אינו מזהר על איסור אשת איש גויה כלל, ולזה מוסיף שאיסורא הוא דספי ליה, היינו שהוא מכשיל אותה בידים ממש, ובזה שייך לפני עיור אף כשאינו מזהר גם לפי האמונת שמואל.

לפני עיור במכשיל גוי בעצה רעה ובאיסור

עוד יתכן לבאר כוונת האבני מלואים במה שהוסיף לומר 'ומשום איסורא דספי ליה'. שהנה בספר **החינוך** בלאו דלפני עיור (מצוה רלב), כתב בתחילת דבריו: 'שלא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה', משמע שהאיסור הוא רק להכשיל את ישראל ולא להכשיל את הגוי.

עובר אלא אם מזהר על זה, שהיאך נאמר פסוק זו, דווקא כשמזהר או גם כשאינו מזהר. ואכן **שושנת העמקים** (שם) תמה מאד מנין לחלק בזה, וכן תמה הפרי **חדש** (שם) על עיקר חידוש האמונת שמואל. וראה בפרי **מגדים** (שם מש"ז ס"ק א) שגם דעת **הטורי זהב** (שם) דלא כאמונת שמואל.

ד) גם **בשהם וישהם** (הל' רוצח פ"ב ה"ד) נקט בפשיטות שגם חלק זה של לפני עיור, של משיא עצה רעה, שייך גם בבן נח. ולכן פסק, שאם גוי שואל ממנו עצה, אין בידו מה לעשות, רק לומר איני יודע, ומותר לשנות מפני דרכי שלום. ולכאורה כוונתו, שעצה רעה אסור להשיא משום לפני עיור, ועצה טובה אסור להשיא (ראה רמב"ם שם ה"טו), לכן יאמר לו איני יודע.

היא, שאיסור לפני עור הוא משום לתא של האיסור שבו נכשל, שבכלל כל איסור נכלל גם איסור לפני עיור שלא להכשיל אחרים באיסור זה, ולכן סובר שזה שאינו מזהר בעצם האיסור אינו מזהר גם להכשיל אחרים, ואם כן לפי זה גם אם מזהר מצד איסור אחר, מכל מקום מאחר שבאיסור זה שמכשיל את האחר אינו מזהר, שוב לא שייך בו לפני עיור.

ג) אלא שצריך ביאור מסברא מנין לנו לחלק בזה, שהרי גם כשגורם לו האיסור וגם כשמכשילו בידים שניהם בכלל איסור לפני עיור, ואם כן מה שייך לחלק באיסור אחד ולומר שבאופן שמכשיל בידים ומאכילו הוא עובר גם כשאינו מזהר על זה, וכשאינו אלא מקרב את האיסור אינו

והקשה המנחת חינוך (שם אות א), שהרי ודאי יש איסור לפני עיור במכשיל בני נח, כמבואר בפסחים (כב): 'לא יושיט אבר מן החי לבן נח' כנ"ל, ומה גם שבדברי החינוך עצמו מפורש בהמשך דבריו (שם) שיש איסור לפני עיור במכשיל גוי, שמביא את דברי הגמרא (עבודה זרה יד.) שאסור למכור לגוי דברים המיוחדים לעבודה זרה משום לפני עיור.

וכתב שם המנחת חינוך: 'ולחלק ולומר דדוקא בענין דבר איסור אסור להכשיל בן נח, אבל לא לענין עצה, מנלן דבר זה, כיון דהקרא קאי גם על בן נח, אם כן אף עצה במילי דעלמא גם כן אסור ואפילו לבן נח'. היינו שהיה מקום לומר בכוונת החינוך, שמחלק בזה, שהאיסור להשיא עצה רעה הוא רק במכשיל ישראל, ואילו האיסור להכשיל בדבר איסור הוא גם לבן נח. אלא שהמנחת חינוך תמה מנין לנו לחלק בזה, מאחר ששניהם בכלל איסור אחד של לפני עיור, אם כן אם בני נח כלולים בפסוק לענין דבר איסור הוא הדין לענין עצה רעה, שהרי פסוק זה נאמר גם במכשיל בני נח¹.

אמנם הקובץ שעורים (פסחים אות צה) כן מחלק כנ"ל בין משיא עצה רעה למכשילו באיסור, ומבאר החילוק, שהאיסור להכשיל באיסור הוא בין אדם למקום, היינו שרצון התורה שלא יעשה איסור בעולם, ואם כן כל מה שגורם איסור הרי זה בכלל האיסור, בין במכשיל ישראל ובין במכשיל גוי באיסורים האסורים לו. אבל האיסור להשיא עצה רעה הוא בין אדם לחבירו, והרי זה ככלל איסורי בין אדם לחבירו כגון לא תגנוב ולא תגזול שלא נאמרו בגוי, ואף לסוברים שגזל עכו"ם אסור זה נלמד מפסוקים אחרים (ראה בבא קמא קיג:), ולכן אין המכשיל גוי בכלל חלק זה של לפני עיור.

ביאור נוסף בכוונת האבני מלואים להנ"ל

על פי הדברים האלו יתכן שיש לדחוק כן בכוונת אריכות לשון האבני מלואים, שכאמור מבאר הטעם שהוצרך הכתוב להתיר אשת איש ביפת תואר, אף שאשת איש גוי אינה מוזהרת על ישראל, לומר שאין בזה משום לפני עיור שמה שמכשיל את היפת תאר באיסור אשת איש. ועל זה מוסיף לומר, שאף שלא שייך לפני עיור במשיא עצה רעה לגוי, מכל מקום 'ומשום איסורא דספי ליה לגויה', היינו שכאן האיסור הוא לפני עיור של מכשיל בדבר איסור, ובמכשיל בדבר איסור אין חילוק בין מכשיל ישראל למכשיל גוי.

אך יותר נראה בלשון האבני מלואים כביאור הראשון, שרוצה להדגיש שמאחר שספי לה בידים ומכשילה בעצם האיסור ממש בזה ודאי שייך לפני עיור וגם אם אינו מוזהר, שזה נחשב כמאכילו, ואין כוונתו לרמוז ענין זה שלפני עיור של איסור שייך גם במכשיל גוי.

איסור ספיה כשהוא עצמו אינו מוזהר

בעצם יישוב האחרונים הנ"ל, וביניהם הבית הלוי, שהאמונת שמואל מודה כשמכשיל בידים בגוף האיסור, יש לציין שהבית הלוי במקום אחר (ס"ו טו) רצה לחדש לענין איסור ספיה בידים (ראה יבמות קיד.) הנלמד מלא תאכלום (ויקרא יא, מב) - לא תאכלום, שאסור לגדול לספות איסור לקטן, שגם בזה נאמר חידושו של האמונת שמואל, שאם הוא עצמו אינו מוזהר על האיסור אין לו איסור לספות לקטן המוזהר².

ובזה רצה ליישב מה שמבואר בניזר (נד:), שרב הונא אמר שאשתו מגלחת את ילדיהם הקטנים, מאחר שאשה אינה מצווה באיסור הקפה. והקשו האחרונים (קרו אורה שם; מנחת חינוך מצוה רנא אות ח) שהלא יש איסור לספות

לקטן, ואיך מותרת לגלח אף שהיא עצמה אינה מוזהרת. ולהנ"ל מיושב, שכל שאינו מוזהר בעצמו אינו בכלל איסור ספיה לקטן.

אלא שהבית הלוי העיר על זה מדברי הרוקח (ס"ו שסו) המובא בש"ך (יו"ד ס"ו שעא ס"ק א) ובמגן אברהם (ס"ו שמג ס"ק ב), שאשת כהן מעוברת מותרת להכנס לאוהל המת, אף שהוזהרו גדולים על הקטנים בטומאת כהנים, שיש כאן ספק ספיקא, שמה תלד נפל, ואם תימצי לומר תלד בר קיימא, ספק אם תלד נקיבה שאינה מוזהרת בטומאה³, ספק תלד זכר⁴. הרי שלולא הספק ספיקא היתה אסורה מדין ספיה, ואף שהיא עצמה אינה מוזהרת בטומאה.

חילוק בין לפני עיור לספיה בזה

אולם בעצם חידושו של הבית הלוי העיר האחיזר (ח"ג ס"ו פא), שהרי הבית הלוי בעצמו כתב על עצם דברי האמונת שמואל, שלא נאמרו במקום שנגמר האיסור על ידו בידים, ובאופן זה מודה האמונת שמואל שיש לפני עיור גם אם אינו מוזהר בדבר כנ"ל, ואם כן הוא הדין לענין ספיה, ואיך כתב לענין לא תאכלום שיש איסור ספיה רק אם הוא מוזהר וכאמונת שמואל, והרי כאן גומר את האיסור בידים ממש.

אמנם לולא דבריו היה נראה שיש לחלק בזה בין לפני עיור לאיסור ספיה, שבלפני עיור הרי הוא מכשיל את האחר בעבירה, ולכן יש לומר שאם מכשילו בידים עובר בכל אופן גם אם הוא עצמו אינו מוזהר, אבל בספיה הרי מדובר במאכיל את הקטן, והרי גם אם מאכילו בידים לא נעשה כאן איסור, שקטן אינו מחויב, אלא שיש איסור על גדול שלא להאכילו, ואם כן מסתבר לומר שכל שהוא עצמו אינו מוזהר בדבר אין בזה איסור ספיה, אף אם מאכילו בידים ממש. ולפי זה אין שום סתירה בדברי הבית הלוי.

(ה) הבית הלוי שם ביאר, שביבמות (שם) הביאו שלש מקראות לענין איסור ספיה לקטנים, באיסור שרצים ובאיסור אכילת דם ובטומאת כהנים, ובשלתם האיסור שייך גם אצל גדול וגם אצל קטן, שגם בטומאת כהנים האזהרה היא לכהנים

שהם גדולים שלא יטמאו את הכהנים הקטנים. ולכן אין ללמוד משם לאסור גם במקום שהגדול אינו מוזהר.

(ז) כפי שכתב רש"י (ויקרא כא, א): 'בני אהרן ולא בנות אהרן',

ומקורו בתורת כהנים שם.

(ז) ראה מה שהארכנו לדון בדברי הרוקח אלו בבאר יעקב (ח"א, אמור).

♦ תמצית השיעור ♦

- ♦ אין חיוב מיתה ואזהרה לבא על גויה אשת איש.
- ♦ לתוספות יש בזה עשה ודבק באשתו, ולרמב"ם ורשב"א אין איסור כלל מצד אשת איש.
- ♦ ר"ן ושער המלך הקשו מצד מי איכא מידי שלישראל מותר ולגוי אסור.
- ♦ אבני מלואים מיישב שגם לישראל אסור מצד לפני עיור. ובזה מובן מה שהוצרכה תורה להתיר אשת איש ביפת תואר.
- ♦ לאמונת שמואל בדבר שאינו מוזהר לא שייך לפני עיור.

- ♦ ממקדש גרושה לכהן ומלמד תורה לגוי משמע שיש לפני עיור גם בדבר שאינו מוזהר.
- ♦ יישוב אחרונים שבמכשיל בגוף האיסור עובר גם בדבר שאינו מוזהר.
- ♦ להנ"ל מובן האבני מלואים שצריך להתיר לפני עיור ביפת תואר. ומדויק בלשונו.
- ♦ בחינוך משמע שמוותר להשיא עצה רעה לגוי, אבל אסור להכשילו בעבירה. ומנחת חינוך תמה שהכל שייך בגוי.
- ♦ ביאור הקובץ שעורים שעצה רעה הוא

- ♦ בין אדם לחבירו ולהכשיל הוא בין אדם למקום.
- ♦ דיוק בלשון האבני מלואים 'איסורא דספי' כנ"ל.
- ♦ בית הלוי רצה להתיר ספיה כשאינו מוזהר, אלא שהקשה מאשת כהן מעוברת באהל המת.
- ♦ אחיזר תמה שבמכשיל בגוף האיסור יש לפני עיור גם כשאינו מוזהר.
- ♦ חילוק בין לפני עיור לספיה, ששם לא נעשה איסור, שהקטן אינו בר חיובא.

בדעת הרמב"ם בדין צער בעלי חיים

ינוח, הרי שדין שביתת בהמתו הוא משום צער בעלי חיים. וכעין זה מבואר גם ברבינו עובדיה מברטנורא (שבת פ"א מ"ה), שכתב בטעם בית הלל הסוברים שאדם מצווה על שביתת בהמתו ולא על שביתת כליו, שרק בבהמה שיש צער בעלי חיים מצווה על שביתתה. ואכן בהגהות מהר"ש ענגיל על המשניות (שם) כתב, שלפי זה צער בעלי חיים דאורייתא רק בשבת שבו הקפידה התורה על שביתת בהמתו אבל לא בשאר ימים, ולפי זה מיושבים דברי הרמב"ם.

חילוק זה בין שבת לשאר ימים נזכר גם בדברי הפרי מגדים (או"ח סי' שח"א ס"ק סח), שכתב שאפשר שאף למאן דאמר צער בעלי חיים דרבנן, מכל מקום בשבת הוא דאורייתא משום למען ינוח. אמנם בסל תורה (שבת קנד:) הקשה עליו מדברי הגמרא (שם) שתירצו על רבן גמליאל שלא רצה לפרוק את חמורו בשבת שהוא משום שצער בעלי חיים דרבנן, הרי שגם בשבת אין צער בעלי חיים מן התורה.

וכתב הטל תורה לרתן, שרק בבהמה שלו צער בעלי חיים בשבת דאורייתא מלמען ינוח, שרק עליה הוא מוזהר על שביתתה, אבל על בהמת חבירו או בהמת הפקר שאין עליו חיוב למען ינוח אין בהם איסור צער בעלי חיים אלא מדרבנן כמו בבהמה שלו בשאר ימים, וכיון שכן אף בבהמה שלו אין לנו להתיר איסור ביטול כלי מהיכנו משום צער בהמתו, מאחר שבידו להפקירה ולא היא חייב בצערה. מה שאין כן למאן דאמר צער בעלי חיים דאורייתא אפילו בחול אין חילוק בין בהמה שלו לבהמת אחרים, שעל כל בהמה מחויב שלא לצער אותה, וממילא נדחה איסור ביטול כלי מהיכנו מפני צער בעלי חיים.

גם הנצי"ב (העמק דבר כי תצא, הרכב דבר אות ב) כתב לחלק בין בהמה שלו לבהמת חבירו ליישב דברי הרמב"ם, אך לדבריו גם בימות החול יש לחלק בזה, שבבהמתו שמונותיו עליך וכן אסור לו לאכול לפני בהמתו, הוא הדין שאסור לו לצערו בכל צער מן התורה, אבל בבהמת חבירו אינו מצווה מן התורה על צערו, עיין שם. וראה עוד באור שמח (הל' רוצח שם) ובאבן האזל (שם) מה שכתבו ליישב את דברי הרמב"ם באופן אחר. ועוד יש להאריך הרבה בסוגיא זו, ובע"ה עוד חזון למועד.

יש לעיין בדעת הרמב"ם בדין צער בעלי חיים, אם הוא דאורייתא או דרבנן (ראה בבא מציעא לב:), שלגבי מצות פריקה כתב (הל' רוצח ושמירת נפש פ"ג הלכה ח-ט), שאם הבעלים אינם רוצים לסייע עמו פטור מלפרוק ולטעון, וכן כתב לגבי בהמת גוי שאינו מחויב לסייע לו. ובכסף משנה (שם) כתב, שמה שכתב הרמב"ם גבי גוי שפטור, בהכרח אין כוונתו אלא לטעינה, אבל בפריקה חייב על כל פנים בשכר משום צער בעלי חיים כמבואר בגמרא (שם). ועיין שם שהוכיח שהרמב"ם סובר צער בעלי חיים דאורייתא, מזה שלא הביא את הדין לפטור בהמה רבצנית מ'רובץ ולא רבצן' כמבואר בגמרא (שם) שפטור בזה רבי יוסי הגלילי משום שצער בעלי חיים אינו מן התורה, ומשמע שאינו מחלק בין רובץ לרבצן, משום שסובר שצער בעלי חיים דאורייתא.

אולם בביאור הגר"א (ח"מ סי' ערב ס"ק יא) ובפני יהושע (בבא מציעא שם) ובמנחת חינוך (מצוה פ אות ב) כתבו בדעת הרמב"ם בפריקה שצער בעלי חיים דרבנן, שאין נראה מדבריו שכוונתו רק לטעינה. אלא שהגר"א והמנחת חינוך הקשו מדברי הרמב"ם (הל' שבת פכ"ה הכ"ז) שפסק בבהמה שנפלה לבור בשבת, שאם אינו יכול לעשות לה פרנסה במקומה מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה, ואף שמבטל כלי מהיכנו, ואם צער בעלי חיים דרבנן, לא היו דוחים דרבנן בקום ועשה כמבואר בגמרא (שבת קכה:). ונשאר בזה בצריך עיון.

אמנם בספר שבת של מי (שבת שם) הביא דעת מי שסובר בשיטת הרמב"ם, שדווקא צער של מיתה הוא מדאורייתא, אבל צער שאינו של מיתה אינו דאורייתא. ולפי זה מיושבים דברי הרמב"ם, שבנפלה לבור שיש צער מיתה הוי דאורייתא ולכן נדחה איסור ביטול כלי מהיכנו, אבל בפריקה אין צער מיתה ואין הצער בעלי חיים מדאורייתא.

ובאור שמח (הל' שבת שם) יישב את דברי הרמב"ם בדרך אחר, שלעולם סובר צער בעלי חיים דרבנן, ומה שכתב גבי שבת צער בעלי חיים אין זה אלא לשון מושאל, וכוונתו שבשבת התורה הקפידה על שביתת בהמתו שלא תצטער בצער מלאכה, ומאחר שהקפידה התורה בשבת על מנוחת כל בעלי נפש לכן לא גזרו חכמים על איסור ביטול כלי מהיכנו במקום צער בעלי חיים. וכתב, שכן מוכח בירושלמי (ביצה פ"ה ה"ב), שמבואר שם שאם רוכב על גבי בהמה בשבת חייב לירד ממנה, משום שהוא מצווה על שביתת בהמתו שנאמר למען

תמצית מתוך השיעורים המופיעים בספרי באר יעקב

מן הבאר

בענין נדר במחשבה ובדבר שלא לעולם

(באר יעקב חלק ב' - פרשת כי תצא)

- ✦ **באור החיים** שיעקב הוצרך להוציא הנדר בפה. וכלי חמדה מבאר שרק קנין הקדש חל במחשבה ולא ההתחייבות.
- ✦ **הגר"א** מוכיח ששבועה חלה על דבר שלא בא לעולם משבועת יוסף ליעקב שיעלה אותו לאחר מיתתו. ויש לחלק ששם שייך להעלות גם קודם מיתה.
- ✦ **רמב"ם** מוכיח שנדר חל על דבר שלא בא לעולם מנדרו של יעקב. ומה שצריך פסוק, מבאר **הקהלות יעקב** לפי הסברא שאין סמיכות דעת בדבר שלא בא לעולם.
- ✦ **לכלי חמדה ואמרי ברוך** נדר במחשבה אינו עובר גם על כל תאחר, ונלמד מהמשך הפסוק 'מוצא שפתיך תשמור'. אך **לבנין ציון וישועות מלכו** יש כל תאחר בנדר במחשבה.
- ✦ **למהר"ם שיק** אין כל יחל בהקדש, רק במופלא הסמוך לאיש, שאין איסור כל יחל על איסור מעילה שכבר חל המחשבה. ו**בנין ציון** חולק שלא שייך בזה אין איסור חל על איסור.
- ✦ **לריב"ש** שקודם מתן תורה היה אפשר להקנות דבר שלא בא לעולם, ראיית הרמב"ם שיש נדר בדבר שלא בלא לעולם, שכן יעקב היה דינו כישראל לאחר מתן תורה. ומה שהוציא בפה משום שהיה בעת צרה.
- ✦ **פני מבין** מבאר ראיית הרמב"ם לריב"ש, על פי **הבשמים ראש** שמה שמועיל תנאי בנדר משום שיש בו שאלה. ולפי זה בבני נח שאין שאלה אין תנאי. ומזה שיעקב שהתנה מוכח שדינו כישראל.
- ✦ **לרמב"ם** אף שהקדש לא חל בדבר שלא בא לעולם, כשבא לעולם מחויב להקדישו מדין נדר. ו**רא"ש** חולק.
- ✦ **קהלות יעקב** מבאר מה שפסק הרשב"א לחומרא שיש יד לפאה, אף שאין זה מכח התחייבותו אלא חיוב התורה, לפי הרמב"ם שבכלל הקדש יש גם נדר. אך יש לחלק בין הקדש שמתנדב מדעתו לפאה.
- ✦ **קצות** מבאר לרמב"ם הנ"ל שיטת חכמים שעני האומר בפאה הרי זו לפלוני עני יתננה לעני ראשון, שמתחייב מדין נדר. וגם לרא"ש אינו יוכל ליקח לעצמו, שלא יחול הנדר למפרע.
- ✦ **דברי יחזקאל וחלקת יואב** חולקים שדין הרמב"ם שייך רק בממון שלו, ולקצות צ"ל שאף שאינו שלו מתחייב משום מצות צדקה.
- ✦ **לרבי עקיבא איגר** דין ר"א ממיץ שמה שיכול לזכות יכול להקדיש, הוא רק במפרש שמקדישו כשיזכה בו. אך מה**קצות** מוכח שלרמב"ם שהמקדיש דבר שלא בלא לעולם חייב להקדישו כשיבוא, הוא גם כשאינו מפרש.